

Ստանձնեալք զաւար երթեւեկեն ընդ ուղին .
կէպր կեան միտոյն . ոմն հանդիպեալ մրտերմին
Եւ յընթացից ճանապարհին առեալ զկայ ,
Թըւի ճառել ըզմեծամեծս ընդ նըմայ .
Է որ ըզհիւթ եւ զցօլ ծըծէ ըզծաղկանց .
Այլ դը կազի ընդ ոսոխին զիրաւանց .
Ընդ հուպ եկեալ ի մարտ կըռուոյ տան գուպար ,
Եւ պատատեալք խառն յանկարծոյն ընդ իրեար
Թափ ընդ տերեւն հոսեալ ի վայր անկանին ,
Ոչ պակասէ կորով ի լանջան՝ անձկագին ,
Միտք նախատես , խորհուրդ եւ սէր եւ մախանք :
Որ ի նոսա քաղցրահամբոյրքն եւ զըթածք ,
Տան ձեռն ի պէտս , որով յոյժ լաւք քան ըզմարդ՝
Որ եւ տընանկ եղբօրն իսկ եւս ածէ մարտ :
Իսկ այլք ապա բուսով բարուցն ինքնակիր
Հաստեալք ի նենգ խարդաւանաց ու ի նախճիր ,
Մահուամբ այլոց ձըգեն ըզկեանս , եւ ըստէպ
Խորագիտին , որպէս առ մեզ լինի դէպ ,
Կամ թէ հզօրին յաղթանակեն իրաւունք :

Մոնդի .

ԹԱՐԳՐ . Է . ՍԱԾ . ԿԱՅՍԵՐԵԱՆ

Ա Ղ Ա Ի Ն Ի

Քիչ ատենէն սկսաւ Գորսիգան երեւ-
նալ . նաւապետը ծովափանց գլխաւոր
տեղեաց անունները կ'ըսէր , որոնց թէ-
պէտ ամէնքն անծանօթ էին լիւղիոյ ,
բայց կ'ախորժէր լսել . իրօք շատ ձանձ-
րանալի է այն տեսարանն որուն անու-
նը չես գիտեր : Երբեմն հազարապետին
գիտակովն փանց վրայ կղզեցիք կը
տեսնուէին՝ սկզուիսայ հագած , ձեռքեր-
նին երկայն հրացան , որ պզտի ձիերու
վրայ հեծած՝ զառիվայրերու վրայ կը

վազցընէին : Լիւղիա անոնցմէ ամէն
մէկն աւազակ մը կը համարէր , կամ
հօրը մահուան վրէժխնդիր որդի մը .
բայց Օրսոյ կ'ըսէր որ մօտի գեղին բնա-
կիչներէն էին և իրենց գործոց համար
ճամբայ կ'ընէին . և թէ հարկի համար
չէր զէնք գործածեմին՝ հապա վայել-
չութեան համար . ինչպէս որ ժամանա-
կիս թեթևսոյիկները զարդարուն գա-
ւազան ձեռուրնին առած դուրս կ'ելլեն :

Երեքօրեայ ճանապարհորդութենէ
ետքը՝ Սանկիւնէր կղզւոյն առջին հա-
սաւ նաւը , և Այաչիոյի ծոցին սքան-
չելի տեւքը ճանապարհորդաց աչքին
առջև բացուեցաւ : Իրաւամբ նէապոլ-
սոյ խորշին կը նմանցընեն զանիկայ .

այն միջոցին որ կօշէր նաւահանդիստ կը մտնէր, անտառի մը այրման ծուխը ծաւալելով ճիւղաւոր հրումանդանին վրայ, զվեհուով կը յիշեցնէր և նմանութիւնը կ'աւելցընէր: Այս նմանութիւնը բոլորովին կատարեալ ըլլալու համար՝ պէտք էր որ Ատտիլասայ բանակ մը նէապոլտոյ շրջակայքը դարորովհետեւ Այաչիոյի մերձակայքը մեռեալ և անապատ են: Փոխանակ այն վայելուչ բնակարաններուն որ Գառգէլ լամարէէն ինչև յՄիդէնոյ հրումանդանն ամէն տեղ ափուռած են, Այաչիոյի ծոցին չորս կողմը ուրիշ բան չես տեսներ՝ բայց եթէ տխուր անտառներ, և անոնց ետեւը՝ լերկ լեռներ. ամառաւ տուն մը չկայ, և ոչ իսկ բնակարան մը. միայն քաղաքը բոլորով բլրոց վրայ ասպիտ անդին քանի մը շէնքի սպիտակութիւնը կանաչութեան մէջէն դուրս կը ցատէ. որ մեռելոց հանգստեան մատուռներ կամ գերեզմանք են: Միով բանիւ՝ այս տեսարանիս գեղեցկութիւնը ծանր է և տխուր:

Քաղաքին տեւքը, մանաւանդ այն ժամանակը, կ'աւելցընէր շրջակայից միայնութեան ազդած տառաւորութիւնը. փողոցներու մէջ կենդանութիւն չկայ, որովհետեւ քանի մը պարապորդներ միայն կը քալեն և միշտ նոյնն են. կանայք չեն երևար, բայց ի սակաւութիւ գեղջուկներէ որ բերքերնին ծախելու կու գան: Բարձր խօսելու, խրնտալու, երգելու ձայներ չեն լսուիր, ինչպէս խոտալիոյ քաղաքացի մէջ կը լսուին: Երբեմն ճամբեաց ծառի մը տակ տասը տասուերկու զինեալ զեղացիներ թուղթ կը խաղան կամ ուրիշներուն խաղալը կը տեսնեն: Բնաւ չեն պուռար, վէճ չեն ընեն. երբոր խաղը տաքնայ, ասորճանակի պարպուելու ձայներ կը լսուին, որ միշտ նախընթաց են սպառնալեաց: Գորսիգացիք ի բնութենէ ծանր և լուռ են: Երեկոյեան զովութիւնը վայելու համար քիչ մարդիկ կան որ դուրս կ'ելլեն. բայց կրկնաին մէջ ժուռ եկողները գրեթէ բոլորն ալ օտարականք են: Կղզեցիք տուններ

նուն դրանց առջև կը կենան. կարծես թէ դարանի նստած են, ինչպէս բազէ մը իր բոյնին վրայ:

Գ

Լիւդիա Նարոյէնի ծնած տունն այցելելէն և սենեակը պատող ներկեալ թղթէն քիչ մը ձեռք ձգելէն վերջը, Գորսիգա հասնելուն երկրորդ օրը խորին տխրութեամբ պաշարուեցաւ. ինչպէս բնականապէս կը պատահի այն ամէն օտարականաց, որ անընկերասէր երկիր մը երթալով՝ միայնութեան մէջ կը մնան: Շատ զղջաց իր յանկարծական որոշմանը վրայ. բայց մէկէն հեռանալն ալ անկից՝ իր պատուոյն կը դաչէր. ուստի համբերութիւն աչքն առաւ և միտքը դրաւ կրցածին չափ ըսպաննել ժամանակը: Այսպիսի վեհանձն դիտաւորութեամբ՝ վրձիններն ու գոյները պատրաստեց, և ծոցին տեւքերէն մէկ քանին ծրագրեց. նկարեց նաև արևն էրած գեղացւոյ մը դէմքը, որ սեխավաճառ էր, սպիտակ մարուք և դէմքէն վայրագութիւնն ու անզգամութիւնը չափել որ ուզենայիր՝ նմանը չէր գտնուէր: Այսչափն ալ չբաւեց զինքը զուարճացընելու. ուստի միտքը դրաւ գաբորայաց ցեղէն իջնողին հոգին բերանը բերելու. ասիկայ դժուարին բան մը չէր, որովհետեւ Օրսոյի հոգը չէր իր բնիկ գեղը տեսնելու և Այաչիոյի բնակութիւնը կ'ախորժէր, թէպէտ մարդու հետ չէր տեսնուէր: Թող որ Լիւդիա ազնուական վախճան մը ունէր մտքին մէջ. ցաւելով երիտասարդին վրայ՝ կ'ուզէր կրթել քաղաքականացընել այդ լեռնային արջը¹, և մտքէն վերցընել այն մահադուշակ դիտաւորութիւններն՝ որոնցմով լեցուած կղզին եկած էր:

Հետեւեալ կերպով կ'անցընէին մեր ճանապարհորդքն օրերը. առաւօտը՝ հազարապետն ու Օրսոյ որսի կ'երթային. Լիւդիա կը ծրագրէր, կամ կը թըղ-

1 • Օրսոյ անունն իտալերէն աբջ կը նշանակէ:

թակցէր իր բարեկամութեան հետ՝ որպէս զի Այսպէս թուղթ գրած ըլլայ: Իրիկուան ժամը վեցին որսորդները կու գային լցեալ աւարաւ. կերակրոյ կը նստէին. ետքը լիւղիա կ'երգէր, հազարապետը քուն կ'ըլլար, և երկու երիտասարդքն ինչուան ուշ ատեն կը խօսակցէին:

Անցազրոյ պատճառաւ Նէվիլ հազարապետը բռնադատուեցաւ այցելելու քաղաքապետին, որ իր պաշտօնէն ձանձրացած ըլլալով (ինչպէս իր պաշտօնակիցներէն շատերն ալ) ուրախացաւ հարուստ անգղիացւոյ մը գալըս տեանը վրայ, որ ընկերութեանց մէջ մտած մարդ էր և գեղեցիկ աղջիկ մը ունէր: Այս պատճառաւ շատ սիրով և անհամար քաղաքավարական խօսքերով ընդունեցաւ քաղաքապետն զՆէվիլ. և քիչ օր ետքը փոխադարձ այցելութեան գնաց: Հազարապետը կերակրէն նոր ելած էր, և բազմոցի մը վրայ երկնցած՝ կը մրափէր. աղջիկը կոտորտած դաշնակի մը առջև նստած կ'երգէր, Օրսոյ ալ երաժշտութեան տետրին թղթերը կը դարձնէր: Երբոր իմաց տրուեցաւ քաղաքապետին գալուստը, դաշնակին ձայնը կտրեցաւ, հազարապետն ոտք ելաւ աչքերը շփելով և ծանօթացուց քաղաքապետն իր աղջկանը. ետքը

— Անտարակոյս հարկ չկայ ծանօթացնելու տէլլա Ռէպպիա հազարապետին որդին, ըսաւ քաղաքապետին. ճանչնալու ես զինքը:

— Այդ պարոնը տէլլա Ռէպպիա հազարապետին որդին է, հարցուց քաղաքապետը՝ քիչ մը շփոթած կերպով:

— Այո, ըսաւ Օրսոյ:

— Հայրդ ճանչնալու պատիւն ունեցած եմ:

Քիչ ատենէն խօսակցութեան սովորական ոճերը հատան. հազարապետն ստէպ կը յօրանջէր. իսկ Օրսոյ իբրև ազատասէր՝ չէր ուզէր իշխանութեան պաշտօնէին հետ խօսիլ. լիւղիա միայն էր խօսողը: Քաղաքապետն ալ իրեն կողմանէ կը ջանար խօսակցութեան

նիւթ բանալու, և ախորժով կը խօսէր աղջկան հետ Բարիզու և Եւրոպիոյ մեծամեծ ընկերութեանց վրայ: Միանգամայն մերթ ընդ մերթ մասնաւոր հետաքրքրութեամբ մը կը զննէր զՕրսոյ. և վերջապէս

— Գաղղիոյ մէջ ծանօթացար տէլլա Ռէպպիա պաշտօնակալին հետ, հարցուց աղջկան:

Լիւղիա պատասխանեց որ Գորսի գայի ճամբուն վրայ ճանչուորեր էին նաւուն մէջ:

— Կոկիկ երիտասարդ մ'է, ըսաւ քաղաքապետը ցած ձայնով: Ետքը աւելի ցած ցնելով ձայնը՝ Գիտես արդեօք, հարցուց, ինչ դիտաւորութեամբ Գորսի գա եկած է:

Լիւղիա պատասխանեց վսեմ կերպով մը. — Ես չեմ հարցուցած իրեն. կ'ուզես նէ դու հարցուր:

Քաղաքապետը լուռ կեցաւ. բայց քիչ ետքը երբոր տեսաւ որ Օրսոյ քանի մը անգղիարէն խօսք ըսաւ հազարապետին, — Կարծեմ, պարոն, ըսաւ, շատ ճանապարհորդութիւն ըրած ես. անտարակոյս մոռցած կ'ըլլաս Գորսի գան... ու իր սովորութիւնները:

— Իրօք շատ դեռահասակ էի դուրս գացած միջոցս:

— Բանակէն ելած ես:

— Կէս թոշակով եմ:

— Անշուշտ շատ տարի գաղղիական բանակին մէջ կեցած ըլլալով, բոլորովին գաղղիացի դարձած պիտի ըլլաս: Այս ետքի խօսքերը լեցուն բերնով զրուցեց:

Գորսի գացիք շատ չեն ախորժիր լսել որ Գաղղիոյ մասն են. կ'ուզեն մասնաւոր ժողովուրդ մը սեպուիլ, և իրօք իրենց յատկութեամբքը շատ կը զանազանին Գաղղիացւոյմէ: Օրսոյ տհաճելով այս խօսքին վրայ, հարցուց քաղաքապետին.

— Հարկ է արդեօք որ Գորսի գացի մը պատուաւոր մարդ ըլլալու համար Գաղղիոյ բանակին մէջ ծառայէ:

— Չէ, բնաւ հարկաւոր չէ. իմ խօսքս երկրիս քանի մը սովորութեան վրայ

էր, որոնցմէ ոմանք տէրութեան պաշտօնէի մը աչքին գէշ կը զարնեն: — Սովորութեանց բառին վրայ մասնաւոր ոյժ մը տուաւ քաղաքապետը և կերպարանքին վրայ կրցածին չափ ծանրութիւն նկարեց: Յետոյ անմիջապէս խոստմունք առնելով լիւղիայէն որ գայ իր կնոջ այցելութեանն, ելաւ գնաց:

Երբոր դուրս ելաւ, — Գորսիգա պէտք էր եկած ըլլայի, զրուցեց լիւղիա, քաղաքապետաց ինչպիսի անձինք ըլլալն իմանալու համար: Այս քաղաքապետն ըստ բաւականին ախորժելի է:

— Ես անանկ չեմ գտնար, պատասխանեց Օրսոյ. և իր խորհրդաւոր ու ճշոտմանս կերպը անախորժ կ'երևայ ինծի:

Հազարապետը թմրեր անզգայեր էր. լիւղիա դէպ 'ի հօրը կողմը մէյ մը աչք տալէն վերջը՝ ցած ձայնով ըսաւ. — Ինծի կ'երևայ որ ըսածիդ չափ խորհրդաւոր չեն իր խօսքերը, որովհետեւ հասկըցայ ըսածները:

— Դու շատ թափանցող ես, պատասխանեց Օրսոյ. բայց այս բանիս մէջ քու մտածութիւնդ կու տաս քաղաքապետին խօսքին:

— Կ'ուզես փորձով մը իմացնեն՞ք քեզի իմ թափանցողութիւնս: Ես քիչ մը վճկութիւն գիտեմ, և երկու անգամ տեսած մարդուս մտքէն անցածը կը հասկընամ:

— Կը վախցընես զիս: Թէ որ մարդկանց մտածութիւնները ճանչնայիր, չեմ գիտեր թէ արդեօք ուրախ կ'ըլլայիր չէ՞նէ տրտում...:

— Քանի մը օրուան ճանչուորութիւն է մերը, պարոն, ըսաւ լիւղիա կարմրելով մը. բայց ծովու վրայ և բարբարոս երկիրներու մէջ (յուսամ կը ներես այս բացատրութեանս) բարեկամութիւնն աւելի շուտով կը հաստատուի քան ուրիշ տեղուանք... Անոր համար մի զարմանար թէ որ իբրեւ բարեկամ մը տերմութեամբ անանկ բաներու վրայ խօսիմ, որ օտարի մը բերնէն պէտք չէ ելլեն:

— Օտար մի ըսեր. բարեկամի աշունն ախորժելի է ինծի:

— Շատ աղէկ. ուրեմն գիտցիր որ առանց գաղտնիքներդ իմանալ ջանալու՝ գիտեմ անոնց մէկ մասը, և տխուր եմ անոնց վրայ: Գիտեմ ընտանեացդ հանդիպած ձախորդութիւնը. ուրիշ կողմանէ ալ ականջս շատ բան հասաւ հայրենակցացդ վրէժխնդիր բնաւորութեան և վրէժ առնելու կերպին վրայ... Քաղաքապետն այս բանիս ականարկութիւն չէր ընէր:

— Ի՞նչ. կրնաս անանկ բան կարծել... Եւ Օրսոյի գոյնը նետեց մեռելոյ մը պէս:

— Չէ, ըսաւ լիւղիա խօսքը բերնէն առնելով. գիտեմ որ պատուաւոր աշունական մրն ես. և դու ինքն ըսիր ինծի՝ որ ալ Գորսիգայի մէջ հասարակ աստիճանի մարդկանց մէջ միայն մնացած է վրէժխնդրութիւնը...

— Կը կարծես որ մարդասպան կարենամ ըլլալ:

— Խօսելէս իմացիր որ տարակոյս չունիմ վրադ. և խօսելուս պատճառն է (ըսաւ աչքերը վար առնելով) իմացընել քեզի որ թէպէտ հայրենիքդ դարձած ես և բարբարոսական նախապաշարմունքներէ պաշարուած, բայց կայ մէկը որ կարող կը կարծէ գրեզ դէմ կենալու անոնց: — Եւ ոտքի վրայ ելլելով, թողունք, ըսաւ, այս փուճ խօսքերը, որ գլուխս կը ցաւցընեն. արդէն ժամանակն ալ ուշ է: Յուսամ որ նեղացած չես: Գիշեր բարի, անզղիացւոյ կերպով: Ըսաւ և ձեռքն երկնցուց անոր:

Օրսոյ սխմեց զայն արժանավայել ծանրութեամբ մը:

— Գիտցիր, ըսաւ, ազնիւ օրիորդ, որ երբեմն մեր երկրին բնածին ազդու մը կը զարթնու յիս. երբեմն երբոր խեղճ հօրս վրայ կը մտածեմ, ... ահաւոր մը տածութիւններ կը պաշարեն զիս: Բայց դու ազատեցիր զիս անոնց ամենէն. մեծապէս շնորհակալ եմ:

Կ'ուզէր շարունակել. բայց լիւղիոյ ձեռքէն թէյի դգալ մը վար իյնալով, հազարապետն արթնցաւ:

— Տէլլա Ռէպպիա, վաղը ժամը հինգին որսի կ'երթանք. մի պակսիր ժամանակին:

— Մի տարակուսիր:

Ե

Երկրորդ օրը, Նէվիլ օրիորդն, որ սենեկապան աղախնոյն հետ ծովուն ափունքը շրջագայութեան ելած էր, որսորդաց դարձէն քիչ մը առաջ պանդոկը կը դառնար. մէյ մ'ալ տեսաւ որ դեռահասակ օրիորդ մը, սևեր հագած, ուժով մտրուկի մը վրայ հեծած, քաղաքը կը մտնար. հետը գեղացի մը կար' նոյնպէս ձիաւոր, թխագոյն հագած, մէջքը ատրճանակ մը, ձեռքն ալ հրացան' որուն բունը թամբին կաշիէն կախուած քսակին մէջ կը հանգչէր: Աղջկան նշանաւոր տեսքը Լիւդիոյ ուշադրութիւնը գրաւեց. քսանամեայ կերևար, բարձրահասակ, մութ կապուտ աչուի, և կերպարանքին վրայ նշկարուած էին միանգամայն պարծենկոտութիւն, այլայլութիւն և տխրութիւն: Մետաքսեայ սև քօղ մը առած էր գլուխն, որ մէքհարոյ կը կոչուի, և զոր ճենովացիք մտաց են Գորսիգա. խարտեաշ մազերուն երկայն հիւսերն ալ փակեղ մը կը ձևացնէին գլխուն բոլորտիքը: Շատ պարզ էր հագուստը, բայց մաքուր:

Լիւդիա ժամանակ ունեցաւ աղէկ դիտելու զանիկա. որովհետև դիմացինը կանկ առաւ ճամբան, ու աչքերուն վառվռուն կերպէն կ'իմացուէր որ հետաքննութեամբ հարցմունքներ կ'ընէր մէկու մը. պատասխանն առնելէն վերջը՝ գաւազանովը մտրակեց ձին, որ վազելով հասաւ և կանկ առաւ այն պանդոկն ուր իջած էին սըր Թովմաս Նէվիլ և Օրսոյ: Պանդոկապետին հետ քանի մը խօսք զրուցելէն վերջը, ձիէն վար ցատքեց օրիորդը, և պանդոկին դրանն առջև քարի մը վրայ նստաւ. ան միջոցին իր մարդը ձիերն ախոռ տարաւ: Լիւդիա իր գաղղիական նորեկուկ զգեստ ներսին անոր առջևէն անցաւ, բայց

օրիորդն և ոչ աչքերը վեր վերուց: Քառորդ մը վերջը պատուհանէն նայեցաւ ու տեսաւ որ մէքհարոյ ունեցողը դեռ ևս նոյն տեղն ու նոյն դիրքով նստած էր: Քիչ ատենէն հազարապետն ու Օրսոյ որսորդութենէ դարձան. ան ատեն պանդոկապետը քանի մը խօսք ըսաւ գորսիգացի աղջկանն ու մատովը Տէլլա Ռէպպիա պաշտօնակալը ցուցուց: Աղջկը կարմրած՝ աշխուժով մը ոտք ելաւ, քիչ մը առաջ գնաց, բայց ետքը կանկ առաւ ու շփոթած կեցաւ: Օրսոյ մօտը կեցած հետաքրքրութեամբ կը նայէր վրան:

— Ան ատեն հարցուց աղջկը:

— Դու ես Օրսոյ Անտոն Տէլլա Ռէպպիա: Ես Աղաւնին եմ:

— Աղաւնի, աղաղակեց Օրսոյ. և գրկախառնելով հետը սիրոյ համբոյրը տուաւ: Աս բանիս վրայ զարմացան հազարապետն ու Լիւդիա, որովհետև Անգղիա ճամբուն մէջ ասանկ բան չլուրի:

— Եղբայր իմ, ըսաւ Աղաւնի, ներէ առանց քու հրամանիդ գալուս համար. հասնելդ լսելով բարեկամներէ, անանկ ուրախացաւ սիրտս որ...

Օրսոյ նորէն համբոյր տուաւ. ետքը հազարապետին դառնալով,

— Քոյրս է, ըսաւ. բայց թէ որ ինքը զրուցած չըլլար, չէի կրնար ճանչալ զինքը: Հազարապետդ, կը ցաւիմ որ այսօր հետդ ճաշելու պատիւը պիտի չունենամ... քոյրս...

— Ուր կ'ուզես ճաշել, բարեկամ, ըսաւ հազարապետը. գիտես որ բոլոր օրը մէկ անգամ ճաշ կը տրուի այս անշահ պանդոկին մէջ, ան ալ մերն է: Քրոջդ ընկերութիւնն աղջկանս հաճելի պիտի անցնի:

Աղաւնի եղբօրը նայեցաւ, որ զիջաւ հազարապետին աղաչանացը, և իրեքը միատեղ պանդոկին մեծագոյն սենեակը մտան, որ ընդունելութեան սենեկի և սեղանատան տեղ կը ծառայէր հազարապետին: Երբոր Նէվիլ օրիորդին առջև ելաւ Տէլլա Ռէպպիա օրիորդը, խորունկ մը ծռեցաւ առանց բերան բա-

հալու. յայտնի կը տեսնուէր որ շատ խրտան էր, և թէ հաւանականապէս առաջին անգամն էր կենացը մէջ որ կարգաւորեալ օտարականաց առջև կ'ել լէր. սակայն բնաւ գեղացւոյ կոպտութիւն չունէր: Նէվիլ օրիորդը կապուեցաւ հետը. և որովհետեւ բոլոր պանդոկն իրենք բռներ էին, առաջարկեց գորսիգացի աղջկան որ իր սենեկին մէջ անկողին դնել տայ իրեն: Աղանի թոթովելով քանի մը շնորհակալութեան խօսք զրուցեց և Նէվիլ օրիորդին սենեկապան աղախնոյն հետ առանձնացաւ վրան գլուխը մաքրելու համար:

Երբոր ընդունելութեան սենեակը դարձաւ, հազարապետին հրացանացն առջև կանկ առաւ՝ գորոնք որսորդներն անկիւն մը դրեր էին: — Ի՞նչ աղուոր զէնքեր են, ըսաւ. քուկդ են արդեօք, հարցուց եղբորը:

— Չէ. անգղիացի հրացաններ են և տէրը հազարապետն է: Շատ աղէկ շինուած են:

— Կ'ուզէի, ըսաւ Աղանի, որ անոնց նման մէկ հատ մ'ալ դու ունենայիր:

— Այն երեքէն մէկը պաշտօնակալինն է, զրուցեց հազարապետը. և շատ աղէկ կը գործածէ. այսօր տաանըչորս անգամ պարպեց և նոյնչափ որս եկաւ ձեռքերնիս:

Այս ըսելով ուզեց հրացաններէն մէկն Օրսոյի ընծայել. Օրսոյ չէր ուզեր ընդունիլ, բայց վերջապէս յաղթուեցաւ. և ուրախութիւնը քրոջն եղաւ, որ տղու պէս զուարթացաւ, ան որ առաջ ծանր կեցած էր: — Ընտրէ որն որ կ'ուզես, բարեկամ, կ'ըսէր հազարապետը: Օրսոյ յանձն չէր առներ: — Թող ուրեմն քոյրդ ընտրէ քու տեղդ: Աղանի չսպասեց որ երկու անգամ ըսեն. հրացաններուն ամենէն անզարդն ընտրեց, որ ընտիր և մեծ բերնով էր. — Ասիկայ, ըսաւ, անտարակոյս աղէկ կը նետէ գնտակը:

Եղբայրն երբոր չփոխած շնորհակալութիւն կ'ընէր, կերակրոյ ժամանակն հասաւ: Բայց Օրսոյ սկսաւ վախնալ որ չըլլայ թէ քոյրը գեղացւոյ գործք մը

կամ խօսք մը ընէ: Սակայն Աղանի միակերպ իրեն կը նայէր և իր շարժմունքները կը համաձայնեցընէր անոր: Երբեմն աչքերը արտաքոյ կարգի տրիւթեամբ մը եղբորը վրայ կը տնկէր, և այն միջոցին թէ որ Օրսոյի աչքերուն հանդիպէին, Օրսոյ մէկէն ուրիշ տեղ կը նայէր, որովհետեւ կ'իմանար թէ ի՞նչ կը նշանակէր Աղանիի նայուածքը: Սեղանի վրայ խօսակցութիւնը գաղղիարէն էր, որովհետեւ հազարապետը շատ գէշ խտալերէն կը խօսէր: Աղանի աղէկ կը հասկընար գաղղիարէն և ըսած քանի մը խօսքերն ալ վայելութեամբ արտաբերեց:

Կերակրէն վերջը, հազարապետն որ անդրադարձեր էր թէ եղբոր և քրոջ իրարու նայուածքները նշանակութիւն ունէին, իր բնական համարձակութեամբ հարցուց Օրսոյի թէ կ'ուզէր արդեօք առանձին տեանուիլ Աղանիի հետ. և կ'առաջարկէր որ ինքն աղջկանն հետ քովի սենեակը քաշուին: Բայց Օրսոյ շնորհակալ եղաւ և ըսաւ թէ Բիէզրանէրա գեղը խօսակցելու ժամանակ կը գտնան, ուր իր բնակութիւնը պիտի հաստատուէր: Ուստի հազարապետն ըստ սովորականին տարածուեցաւ բաղմոցին վրայ. և Նէվիլ օրիորդը խօսակցութեան շատ նիւթեր բանալէն վերջը՝ երբոր յուսահատեցաւ Աղանին խօսեցընելէն, աղաչեց Օրսոյի որ Տանդէի քերթուածէն երգ մը կարդայ, զոր շատ կ'ախորժէր: Օրսոյ ընտրեց Դժոխքի այն երգն ուր Փրանկիսկայի Ռիմինացւոյ դրուագը նկարագրուած է, և կրցածին չափ աղէկ կ'արտասանէր: Որչափ առաջ կը տանէր ընթերցումը, Աղանի ստույին կը մօտենար, գլուխը վեր կը վերցընէր՝ որ ինչուան այն ատեն վար խոնարհեցուցած էր, աչքերը կրակ կը ցատքեցընէին. մէյ մը կը կարմրէր, մէյ մը գոյնը կը նետէր, մէյ մը աթոռին վրայ կը տատանէր: Տեսնէ հոս ըսելու որ խտալացի մը բանաստեղծութեան մը գեղեցկութիւնն ըմբռնելու համար վարժապետի պէտք չունի:

Երբոր ընթերցումը լմնացաւ, — Այս ինչ աղուոր է, աղաղակեց Աղաւնի. ո՞վ գրեր է ասիկայ, եղբայր:

Երբոր Օրսոյ քիչ մը չփոթեցաւ, Լիւդիա ժպտելով պատասխանեց որ փորեն տաքի հին բանաստեղծ մ'էր հեղինակը:

— Երբոր Բիէզրանէրա կ'երթանք, կարդացնել կու տամ քեզի Տանդէն, ըսաւ Օրսոյ:

— Ո՛հ, ինչ աղուոր է, կրկնեց Աղաւնի. ետքը միտքը պահած տունները ցած ձայնով արտասանեց, բայց կամաց կամաց բորբոքելով բարձրաձայն սկսաւ կրկնել զանոնք եղբորմէն աւելի աշխուժով:

Լիւդիա զարմացած՝ — Կ'երեւայ որ բանաստեղծութիւնը շատ կը սիրես, ըսաւ: Երջանիկ ես դու որ իբրեւ նոր գիրք մը պիտի կարդաս զՏանդէ:

— Կը տեսնես, ըսաւ Օրսոյ Նէվիլ օրիորդին, ինչ զօրութիւն ունին Տանդէի տողերը վայրենի աղբրկան մը վրայ: ... Բայց սխալ է ըսածս. միտքս կու գայ որ Աղաւնի նոյն արուեստէն է. պզտիկութենէն 'ի վեր ոտանաւոր գրելու հետ էր, և հայրս կը գրէր ինծի որ Բիէզրանէրայի և չրջակայից ամենէն անուանի վաւերոյ երգեցողն էր:

Աղաւնի աղաչանքի նայուածքով մը աչքերն եղբորը վրայ դարձուց: Իսկ Նէվիլ օրիորդն, որ գորսիգացի բանաստեղծ կանանց յանկարծախօսութիւնները լսելու կը մեռնէր, պաղատեցաւ Աղաւնիին որ իր տաղանդը ցուցնէ: Ան ատեն Օրսոյ մէջ մտաւ, որովհետեւ շատ ցաւեր էր քրոջը բանաստեղծութիւնն յիշած ըլլալուն. սկսաւ ըսել որ գորսիգացի պալլադաներն անհամ էին, և թէ Տանդէի տողերէն վերջն այսպիսի քերթութիւններ լսելն՝ իր երկրին պատիւ չեն ընէր: Այս խօսքերս Նէվիլ օրիորդին հետաքրքրութիւնն աւելի բուրնկեցին. վերջապէս բռնադատեցաւ Օրսոյ ըսելու իր քրոջը. — Ինչ և իցէ, ըսէ քանի մը տող, բայց նոյե որ կարճ բռնես:

Աղաւնի մէյ մը հառաչեց, ուշի ու-

շով վայրկեան մը նայեցաւ ստուրին կապերտին վրայ, ետքը ձեղունին գերաններուն վրայ. յետոյ ձեռքերն աչքերուն վրայ դրած՝ իբրեւ թէ անով կրնար ուրիշներուն աչքէն ծածկուիլ, երգեց դողդոջուն ձայնիւ, կամ մանաւանդ թէ արտասանեց հետեւեալ գեղօնքը.

ՕՐԻՈՐԴՆ ԵՒ ՏԱՏՐԱԿԸ

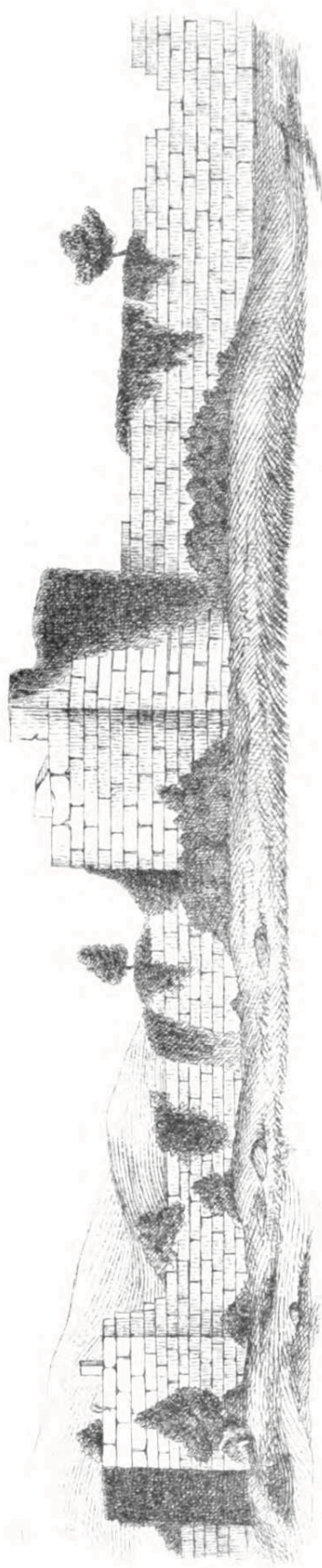
« Լեւներէն շատ անգին ձորին մէջ — արևն օրը մէկ ժամ միայն կ'երևայ հոն: — Այն ձորին մէջ մուծ տուն մը կայ, — որուն սեմոց վրայ խոտ կը բուսնի: — Դռները, պատուհանները միշտ գոց են. — ծխաններէն բնաւ ծուխ չելլեր: — Բայց կէսօրն երբոր արեւը կու գայ, — պատուհան մը կը բացուի — և որբ աղջիկը նստած անուակին առջև կը մանէ. — կը մանէ և աշխատութեանը միջոց կ'երգէ — տխրութեան երգ մը: — Բայց չկայ ուրիշ երգ մը որ պատասխանէ իրեն: — Օր մը, դարնան օր մը — տատրակ մը թառեցաւ մօտի ծառին վրայ — և օրիորդին երգը լսեց: — Օրիորդ, ըսաւ, դու միայն չես ողբայող. — անգուծ շահէն (ՏՃ. Տօշն) մը ընկերս յափշտակեց: — Տատրակ, ցըցուր ինծի յափշտակող շահէնը. ամպերուն չափ ալ բարձր ըլլայ ա՛յ, — գետին կը տապալեմ զայն: — Իսկ ինչ օրիորդիս ո՞վ կու տայ իմ եղբայրս, — եղբայրս որ հիմա օտար երկիր է: — Օրիորդ, ըսէ ինծի ո՛ր է եղբայրդ. — և թեկու կը տանին զիս իրեն քով: »

— Այս տատրակը շատ բարձրացեր է, ըսաւ կատակով Օրսոյ և զեղմամբ սրտի համբուրեց քոյրը:

— Շատ ազնիւ է գեղօնքդ, ըսաւ Լիւդիա, կ'ուզեմ որ յիշատակի տետրիս մէջ գրես զայն: Ես անգղիարէն պիտի թարգմանեմ զայն և երգի վրայ առնել պիտի տամ:

Հազարապետը թէպէտ բառ մը չէր հասկըցած, ինքն ալ ուրախակցութիւններ ըրաւ. ետքը վրայ բերաւ. — Արդեօք ըսած տատրակդ անիկայ է որ այսօր ճաշին կերանք: Լիւդիա յիշատակի տետրը բերաւ, և զարմացաւ որ յանկարծախօս բանաստեղծը գրելու ատեն՝ թղթին խնայութիւն կ'ընէր. փոխանակ տող առ տող գրելու ոտանաւորը՝ ետեւէ ետեւ կը գրէր. ուղղագրութիւնն ալ նշանաւոր մը չէր: Նէվիլ օրիորդը կը խնտար, իսկ Օրսոյ կը վշտանար քրոջը ծիծաղելի ըլլալուն վրայ:

Ի Ճ Կ Յ Ո Ւ
 Կ Ն Վ Ո Ր Ո Յ Ք Ո Ր Ո Ւ
 Լ Ե Լ Ի Կ Ե Լ Ե Լ Ի Կ Ե Լ

Պալատ Կիկիկ.

Երբոր քնոյ ժամանակն եկաւ, երկու օրիորդները սենեակնին քաշուեցան. հոն լիւզիա վզնոցը, գինդերն ու ապարանջանները հանելու միջոց՝ դիտեց որ ընկերը զգեստին տակէն երկայն բան մը հանեց և խնամքով մը մէջհարոյին տակը ծածկեց, զոր ստուլի մը վրայ դրած էր. ետքը ծնկան վրայ եկած՝ ջերմեռանդութեամբ աղօթքն ըրաւ, և քիչ վերջը անկողին մտաւ: Լիւզիա հետաքրքրութենէն մղեալ՝ ստուլին մօտեցաւ, և մէջհարուն վեր առաւ. իբրեւ թէ գնդասեղ մը կը փնտռէր. տեսաւ երկնկեկ հին դանակ մը, որուն կոթը սատափէ և արծըթէ էր, և հնասիրաց աչքին առջև շատ յարգ կրնար ունենալ: Ան ատեն հարցուց Աղաւնիին.

— Սովորութիւն կայ արդեօք հոս, որ աղջիկները զգեստնուն տակ դանակ պահեն:

— Այո, հարկ է որ ունենան, պատասխանեց հառաչանօք Աղաւնին. անզգամ մարդիկ լեցուն են:

— Կրնաս իրաւցընէ սիրտ ընել ա.

սով հարուած մը տալ: — և դանակը ձեռքն առած կը ձևացընէր զարնել, վերէն վար իջեցընելով՝ ինչպէս որ թատրոններու մէջ կ'ընեն:

— Այո, պատասխանեց Աղաւնի, անոյշ ու ներդաշնակ ձայնիւր, երբոր անձիս և բարեկամացս պաշտպանութեան համար հարկ է: ... Բայց ասանկ չեն բռներ. աս կերպով կրնաս դքեզ վիրաւորել, երբոր թշնամիդ ետ քաշուելու ըլլայ: — Եւ անկողնին մէջ նրստելով դանակը ձեռքը, — Նայէ, ըսաւ, այսպէս կը զարնեն, վարէն վեր. այս կերպով մահացու է վերքը կ'ըսեն: Երջանիկ են այն մարդիկն որ այսպիսի զէնքերու պէտք չունին:

Ըսաւ և հառաչեց, և գլուխը բարձին տուած՝ աչքերը գոցեց:

Շարունակութիւնը գալ թերրով:

ՄԷՐԻՄԷ:

Տ Ե Ղ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ք

Ի ՓՈՔՐ ԵՒ Ի ՄԵԾ ՀԱՅՍ

Ն Ի Կ Ի Ա

ԲԵՐԴՆ. — Բերդաքաղաքն Նիկիա հռչակաւորն 'ի հնումն և առ կայսերօք Հռովմայ և Բիւզանդացոց, գիւղաքաղաք մի փոքրիկ է արդ դուզնաքեայ տամբք իբր հարիւր և յիսնիւք: Շինուածոց ապարանիցն ողջոյն կործանեալ և աներևութացեալ պարիսպքն ևեթ անկործան կան տակաւին ահագին տարածութեամբ, տուկացեալ ընդդէմ բռնութեան ոխերիմ թշնամեաց և սաստիկ պատերազմաց. և պանչացուցանեն զտեսողս ընդ նախնեացն մեծագործութիւն: Բովանդակ բերդն կառուցեալ է 'ի դաշտավայրի, կրկնապարիսպ՝ բաց 'ի ծովակողմանէն, ներքինն բարձր և ստուար, և կից նմին են աշտարակքն ահագին թանձրութեամբ ընդ բովանդակ շրջապատ բերդին, յորոց սակաւք քառակուսի ձևով, այլն առ հասարակ բոլորչի: Շինուած պարսպացն և աշտարակացն աղիւսակերտ է, բաց 'ի միոյ կողմանէ՝ որ առ Ստամպոլ գալուստը դրամբ և ձգի 'ի ծովակողմն կոյս. և այդ